

ELŐSZÓ

Ezt a könyvecskét a kiadóvállalat a magyar közönség széles rétegeinek szánta. Nemcsak azoknak, kiknek anyagi helyzetük és állandó műveltségzsükségletük megengedi minden magyar könyv vagy legalább a legtöbb érdekes magyar munka megvételét, hanem azoknak is, kik szellemi művelődésüket elterjedt divat szerint elsősorban a napilapokból táplálják s könyveket csak sátoros ünnepeken, ritka fellendülésből vásárolnak.

Népünk keserű korszakot él, minőt századok óta nem rótt rá a Magyar Balsors. Talán nincs is helyén olyan köröknek is ajánlani e könyvet, hol a háztartásnak könyvekre szánt tétele ezelőtt is, a jó időkben, minimálisan alacsony volt, s ahol a költségvetés az idők súlya alatt úgyis mindinkább a nélkülözhetetlen életszükségletekre korlátozódik. És a könyv, mely tán újszerű hatalmas felfedezéseket nyújtana, ez életszükségletek közé volna sorozható, de vajon ki merné állítani, hogy egy „anthológiáért”, régóta ismert, iskolákban tanított „klasszikus” mondások gyűjteményéért érdemes volna a napi kiadások megszokott útjáról letérni?

Mondhatnám ugyan: a legnagyobb magyar szőlő magyar közönséghez, mely tehát ez ünnepi alkalommal szívesen meg fogja nyitni füleit a született népvezér szavainak. De nekem nincsenek illúzióim ily nagy és

szép szavak hatása, s mi több: tevékeny és tartós hatása iránt. Inkább legyen szabad pár rövid szóban megmondanom, mily irányelvek vezettek a kiadócéggel egyetértésben, ez „anthologia” összeállításában.

Gróf Széchenyi István műveiből a legutolsó ily válogató-gyűjtemény 1907-ben jelent meg a Magyar Remekírók sorozatában. E „Széchenyi-aforizmának” nevezett gyűjtemény, melyet Berzeviczy Albert állított össze nagy szeretettel és szakismerettel, a mienkénél sokkal több Széchenyi-idézetet közöl négy fejezetre osztva: közülük az első Széchenyinek „életbölcseleti és erkölcsi elveit és vallomásait” foglalja magában, a többi három pedig a „közállapotokat bíráló mondásokat, politikai axiómákat és nemzeti politikánkra vonatkozó irányelveket”. Mint látható, e kiadás szétválasztja és külön tünteti fel egyrészt az erkölcsi, másrészt politikai és nemzeti vonatkozásokat, viszont Széchenyi életére, egyéniségre fejlődésére nem terjeszkedik ki.

Ezzel szemben engem az idézetek kiválogatása- és beosztásánál az vezetett, hogy Széchenyi élete és munkája, erkölcsisége és politikai működése ránk nézve, kik azt utólag és történettávlattól szemléljük, egyetlenegy, el nem darabolható és szét nem választható hatalmas élmény. Ő maga mondá: „Mióta élek, kimondhatlan vágy létezik lelkemben; Magyarország kifejtése, a magyar nemzet feldicsőítése él minden csepp véremlében.” Ez ön-vallomásból kiindulva lehetetlen volt nem közelednünk e nagy léleknek titkos, kortársai előtt többé-kevésbé rejtve maradt mélységeihez, mert csak ott, a halhatatlan lélek formát még alig öltő vágyódásaiban és érzelmei-

ben találhatjuk meg az elemeket, melyekből évek múltán összeszövődött az a nagy magyar tett, melyet Széchenyi életének és politikai működésének nevezünk. És valóban, Széchenyi belső életének dokumentumai számtalan bizonyítékát szolgáltatják az ő érzelmi világa bensőséges és rendkívül gazdag voltának, elsősorban pedig annak, hogy nála a nemzetiség, a magyar államférfiú és reformátor meggyőződése a lélek mélyéből, a vallásos érzelmekből, öröklött faji tulajdonokból hajtott ki.

A fiatal huszártiszt mindennapi imáiba zárta hazáját és honfitársait. Politikai pályája kezdetén súlyos betegségbe esvén így könyörgött az Úrhoz: „Vegyen magához, ha ezentúl Magyarországnak s az emberiségnek haszontalan tagja lennék; de adja vissza egészségemet, ha valami jót tehetek.” Ilyen adatokra támaszkodva, ki kell mondanunk, hogy a reformműködés, a politikai rendszer Széchenyinél valódi nemzeti küldetéssé magasodott: egész elméjét, akaratát és politikai munkáját a legmélyebb vallásos érzelmek irányították; vallásos hite volt az, ami őt szakadatlan nemzetreformatori munkára sarkallta. Gyűjteményünkben is e vallásos hiten nyugvó nemzeti küldetés tényéből kellett kiindulnunk.

Napi imájához szerette hozzátenni: „Ezen imám pedig ne csak szóval legyen elmondva, hanem tetteiben nyilvánuljon.” Vallásos hite az emberi cselekvés körében keresztény erkölcs, evangéliumi szeretet és méltányosság formájában jelentkezett. Keresztény világnézetről, annak követelményeiről nem beszélt, neki élete volt, vallásos hiténél és a vele összekötött nemzetiségnél fogva: keresztény és magyar. Hívő lélek volt, ki

a kereszténység erkölcsét akaratlanul szent és boldog tudatnélküliségben vitte át politikai pályája cselekvéseire. Reformátori működésének kiindulópontja az a megfigyelés, hogy Magyarország akkori politikai állapotában nem adja meg a lehetőségét fiainak, hogy ezek az ő halhatatlan lelkükhöz, Istenük parancsaihoz méltóan éljenek. Lelki fölemelkedést, lelki tisztaságot és méltányos felebaráti érzelmeket keres és – nem talál e szép darab földön, melyet ezért nevezett el keserűen Nagy Parlagnak. Politikai célja ettől kezdve e parlagország ki-művelése, lakóinak emberré, a halhatatlan lelket megbecsülő lényé alakítása. Innen hadjáratai a nemzeti bűnök ellen, innen megnemszűnő fáradozásai a magyar visszavonás kiirtására, hogy ez elhagyott testvértelen fajt összefogva, egyesítve emelje fel a tisztult Nemzetiség magaslatára.

Amennyire a rendelkezésemre álló hely és anyag – Széchenyi naplóinak nagy része sajnos mai napig kiadatlan – megengedte, iparkodtam e gondolatkört az idézetek megválasztásával minél élesebben megvilágítani. Nemzetisége, vallásos érzelmeiben gyökerezvén, természetes, hogy változatlan és egész életén át uralkodó csillagzat működésében. Ezért kellett, hogy ő legyen a leghívebb magyar, minek őt egy vele kongeniális jelesünk, báró Kemény Zsigmond, nevezte el. A lélek mélyéből fakadó nemzeti érzés viszont nem elégedhetett meg azon külső jelekkel, melyekből mi, tévelygő epigonok, szoktuk megkonstruálni a nemzetiség fogalmát: a Nemzetiség Széchenyi számára nem külsőség, még a nyelv sem tölti ki fogalmát, hanem egyedül Erény és Erkölcs.

A magyar nemzetiség tehát nem egyéb, mint magyaros formában megjelenő erkölcsös élet, a keresztény erkölcsnek megvalósítása, tényekké átöntése a társadalmi és állami élet minden terén. A posztulátum nehéz, szinte emberfölötti, de következeit Széchenyi a magasba nőtt, a tiszta léghöz szokott lelkek bátorságával ingadozás nélkül vonja le. Politikai tanai alapjukban véve az erkölcsi posztulátumnak magyar földön megvalósítását célozzák. A Magyar Jövő „bíorszínű távolban” tűnik fel előtte, ha sikerül a „lelki függetlenek” számát megsokasítani, ha sikerül a „szelíd és convulsio nélküli reformatio”, ha a magyar önismeretre fanyalodik – büszke keserűséggel mondja Széchenyi önmagáról, hogy ő az első, ki soha sem hízelgett a magyarnak –, ha leveti ősi bűneit, ha politikáját a közértelmességre, nem pedig zabolátlan szenvedélyekre építi, ha megszünteti, végre-valahára, az évszázadok óta dúló kuruc-labanc testvérharcot, ha politikáját országhatárain túlpillantva, lehetőségek, nem lázalmok utasítására rendezi be, nehogy a magyarság „gyöngye fazeka” a körötte álló ellenséges fazekakhoz ütődve „törött cseréppé” váljon... A szikra, mely Széchenyi vallásos kedélyében gyulladt fel, így világítja meg számunkra mind szélesebb körben az állami, nemzeti, sőt külpolitikai közössége is, melyekbe sorsunk – vagy ha inkább tetszik – balsorsunk változhatlanul belé helyezett.

Midőn még e kötet tartalmából a magyar parasztra és a földbirtokreformra hívom fel a figyelmet – az erre vonatkozó részletek szintén Széchenyi magas erkölcsi-ségéről tesznek tanúságot, mellyel ő a parasztnak földet

és anyagi jólétet, a majdan következő lelki fölemelkedés alapjait, a pusztuló kishemesnek ötven holdon aluli kishitbizományok alapításával biztos birtokot akart szerezni –, ezzel el is végeztem e gyűjtemény vázlatos ismertetését.

Hogy behatol-e szélesebb körökbe, nem tudom. A nehézségekkel, melyek elterjedésének útjában állnak, tisztában vagyok. A magyarság szinte két nemzedék óta végkép elszokott a jeleseivel való társalkodástól. Aki középiskolai oktatáson átment, az megtanulta a legnagyobb magyarról, hogy hitt Magyarország jövődjében, és hogy egyszer megjósolta a véres forradalmat – mely különben nem is következett be. Munkáit az iskolában ha olvasták, legfőleg megunták, amint ez lőn sorsa Kossuth Tengerre magyarjának és Deák felirati beszédének. Aki nem volt középiskolában, még meg sem unhatta az ismeretlent. Széchenyi nevét ez utóbbi évtizedekben kizárólag a hírlapirodalom közvetíté az élő magyarsággal, ami hogy méltó-e egy nemzethez és legjobb fiához, ezt jobb nem feszegetni.

Ilyen lévén a helyzet, e 80–100 év előtt írt mondatok, nem tudom, megtalálják-e az utat a mai közönséghez. Aki hisz a magyar nemzet és kultúra jövőjében, annak görcsösen, kétségbeesetten hinnie kell ebben is. Mert elmúlnak azon idők, midőn egy-két ember, egy kis írói csoport művelte a kultúrát, néhány száz, egy-kétezer olvasott s a milliók tétlenül, részvétlenül állottak körülük. A magyar kultúrát ki kell terjeszteni a tízezrekre, majd a százezrekre is, mert elvész a nép, mely „közértelmesség” nélkül való, s elvész a nemzet, melynek

nemzeti kultúrája nincs benne a lelkekben. Nemzeti kultúrát pedig egyes-egyedül azon szálak fölhasználásával szőhetünk, melyek fajunkat és népünket őseivel, a korábbi magyar társadalmakkal és azok reprezentáns képviselőivel összekötik. Itt az utolsó pillanat, hogy közkinccsé, valóban olvasott nemzeti olvasmánnyá tegyük régi nagyjainkat, azoknak színmagyar erkölcsét és hatalmas értelmét, mert különben elérkezik az idő, melytől Széchenyi tartott: amidőn „zagyaléknép” leszünk.

A kezdetet Széchenyivel kell megtennünk, kinek műveiről Vörösmarty mondá: „Valami elragadó van ez értelmes és magas lelkesedésű beszédekben.” Legyen e könyvecske próba és bizonyíték, hogy mai magyar sem érzéketlen ez elragadtatás iránt, s egyúttal ízelítő a legnagyobb magyar államférfiú munkáiból, melyeknek új, méltó kiadásán most dolgozik közéletünk és tudományunk néhány önzetlen jelese.

Szekfű Gyula